

ΠΡΟΑΝΑΚΡΟΥΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ

(1828—1860)

II *)

*Ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατεύθυνσις τῆς βουλγαρικῆς ἀφυπνίσεως.
(1856—1860)*

Προθεωρία τοῦ τμήματος τούτου.— Ἡ πολιτικὴ θέσις τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον καὶ ἀμέσως μετ' αὐτόν.— Ἐθνοϊκαὶ πολιτικαὶ συνθήκαι ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων.— Ἡ Ἐκδοσις τοῦ Χάτι Χουμαγιούν.— Τὸ Χάτι Χουμαγιούν ὡς ἀφετηρία τῆς νέας Βουλγαρικῆς κινήσεως.— Συκοφαντίαι Βουλγάρων κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν Ἱεραρχῶν αὐτοῦ.— Βουλγαριστικαὶ διαδηλώσεις ἀνά τὰς ἐπαρχίας.— Ἀναφορὰ (1856) τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Βουλγάρων πρωταγωνιστῶν πρὸς τὸν Σουλτάνον.— Ταραχαὶ ἐν Τυρνόβω.— Ἡ στάσις τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.— Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βουλγαρικὴ καὶ Γαλλόφωνος δημοσιογραφία.— Φιλολογικὴ βουλγαριστικὴ παραγωγή.— Ἡ Φιλιππούπολις κέντρον καὶ ἀθῆις ταραξιῶν (1857).— Ἀναφοραὶ τῶν νομοταγῶν κατοίκων Φιλιππουπόλεως.— Ἐξέγερσις ἐν Σόφια κατὰ τοῦ Μητροπολίτου.— Ἄνεμος ἐπαναστάσεως ἀνά τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας (1857).— Ὁ Ρωσικὸς Τύπος καὶ τὸ βουλγαριστικὸν κίνημα.— Ἡ Ρωσικὴ πολιτικὴ (1857).— Τὸ ἐν Μόσχᾳ Πανσλαβιστικὸν Συνέδριον (1857).— Ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐν Φιλιππουπόλει τῷ 1858.— Ὁ Ρῶσος Πρόξενος Τσερνάγιεφ.— Ὁ Παπισμὸς καὶ ἡ βουλγαριστικὴ κίνησις.— Ὁ Προτεσταντικὸς προσηλυτισμὸς.— Ἡ Ρωσία ἀπέναντι τῶν θρησκευτικῶν προπαγανδισμῶν.— Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τοῦ 1858 καὶ οἱ Βούλγαροι.— Ἡ ἐσωτερικὴ, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Γερωντισμοῦ, κατάστασις τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας.— Αἱ ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων περὶ φυλετιστικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπὶρροῆς.— Ἡ Παπικὴ δρᾶσις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.— Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις καὶ αἱ Βουλγαρικαὶ ἀξιώσεις.— Ἐσχάτη ἀναφορὰ τοῦ Τυρνοβίτου ἀντιπροσώπου πρὸς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν.— Δημοσιεύματα ἐπὶ τῇ ἀποπερατῶσει τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.— Ἐντασις βουλγαριστικῆς κινήσεως.— Χαρακτηρισμὸς τοῦ τμήματος τούτου.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ τμήματι τῆς παρούσης μελέτης ὑπῆρξε κατάδηλος ἡ ποικίλη ἐνέργεια τῶν Βουλγάρων, ἐπιδιωξάντων νὰ ἀνορθώσωσι τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν συνείδησιν διὰ πάντων τῶν δυνατῶν μέσων. Ἄνεμο-

*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 60.

γλεύθησαν ἀρχαῖα τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους τρόπαια, διηνοίχθησαν ὄρθησαν, μελλοντικοῦ μεγαλείου, ἢ ἐπιταίσεως ἔτι γε τῆς δευτέρας προσοχῆς, ἐρρίφθη ὁ σπόρος φυλετικῶν ἀξιώσεων ἐπὶ θρησκευτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν υποθέσεων, διὰ τῆς ἐκχύσεως δὲ ἀντιπατριαρχικῶν καὶ ἀνθελληνικῶν αἰσθημάτων κατεδείχθη, ὅτι ἡ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Βουλγαρικὴ διαφορά δὲν ἦτο ἀπλῶς, ὡς θέλει ὁ Γολουμπίνσκι, φυσιολογικὴ ἔκφρασις τῆς ἐθνικῆς ἀφυπνίσεως τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' ἦτο αὐτὸ τοῦτο σκόπιμος ὑποκίνησις ὑπολογισμένων πολιτικῶν πόθων καὶ σκοπῶν. Πανσλαυτισμός, Παπισμός καὶ ἐνδιαφερόμενα: Κυβερνήσεις εὔρον παρὰ τοῖς Βουλγάροις κοινὸν πεδίου καὶ ὄργανον πρὸς πραγματοποίησιν ἰδίων αὐτῶν βλέψεων. Οἱ δὲ ταλαίπωροι Βούλγαροι δὲν ἠξιώθησαν νὰ ἀντιέξωσι κατὰ τοῦ πειρασμοῦ, πεσόντες δὲ θύματα τῶν ἐπιτηδεῶν, δὲν ἐδράδυναν νὰ ἀποβῶσι διπλότεροι γέννησις, πανομοιότυπα ἀπαράλλακτα τῶν βαρβάρων αὐτῶν προγόνων. Ἡ ἐπαγγελία πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως εἰς Κράτος ἀνεξάρτητον, ἔτι δὲ μᾶλλον ἢ πανσλαυστικὴ εἰσήγησις περὶ ἐπιδιώξεως τῆς μεγάλης Βουλγαρικῆς Ἰδέας ἦσαν δέλεαρ δεινὸν διὰ τοὺς ἀπείρους τῶν πολιτικῶν πλεκτανῶν καὶ τῶν διπλωματικῶν ραδιουργιῶν Βουλγάρους. Ἀλλ' ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι ἡ ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ αὕτη κίνησις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξελιχθῆ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς. Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις θὰ ἐχαρακτήριζε τοὺς Βουλγάρους ἐπαναστάτας καὶ οἱ πόθοι αὐτῶν θὰ ἐπνίγοντο ἐν τῷ αἵματι αὐτῶν. Ἀλλ' ἐξ ἄλλου πᾶσα ἡ μέχρι τοῦδε δημιουργηθεῖσα ἀφυπνιστικὴ κίνησις θὰ ἀπέβαιεν εἰς μάτην, ἂν οἱ Βούλγαροι δὲν ἀπέκτων ἐσωτερικὴν τινα ὀργάνωσιν καὶ ἂν αἱ πολλαπλαῖ ἐκφάνσεις τῆς ἀφυπνίσεως δὲν ἐστηρίζοντο ἐπὶ ἀσφαλοῦς τινος βάσεως. Ἀλλὰ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς βάσεως ταύτης ἀντελήφθησαν οἱ ἰθύνοντες τὴν βουλγαρικὴν κίνησιν ὅτι μόνον διὰ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ὁδοῦ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῆ. Ἡ πολιτικὴ ἀποκατάστασις ἔπρεπε νὰ προπαρασκευασθῆ πρότερον διὰ τῆς ἐπισήμου ἀναγνωρίσεως τῶν Βουλγάρων ὡς ἐθνότητος ἰδιαιτέρας, ἀλλὰ τοῦτο μόνον διὰ τῆς θρησκείας ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἐπιτύχωσιν. Διότι ἔσον καὶ ἂν ἀντελήφθησαν οἱ Βούλγαροι πλέον ὅτι ἦσαν Βούλγαροι καὶ ὄχι Ἑλληνας, ἔσον καὶ ἂν διευμπάνισαν, ὅτι δὲν ἤθελον νὰ εἶναι «γραικοί», ὅμως ἐνώπιον τῆς κυριάρχου Πολιτείας, ἦσαν ἀπλῶς «ροῦμ», μέλη τῆς θρησκευτικῆς οἰκογενείας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁρθοδόξου Πατριαρχείου. Ἐντεῦθεν ὀλόκληρος ὁ Βουλγαριστικὸς φόρτος πίπτει ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου: *εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναγνωρισθῆ καὶ ἀνακηρυχθῆ βουλγαρικὴ-ἐκκλησιαστικὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς ἐν τῷ Τουρκικῷ Κράτει.* Ἐὰν τοῦτο κατωρθοῦτο, ἐσῆμαιεν ὅτι ἡ ἐθνικὴ τῶν Βουλγάρων ὄντοτης ἀναγνωρίζετο, προὐλειαινέτο δὲ ἡ πραγμάτωσις τῶν πολιτικῶν αὐτῶν σκοπῶν. Πρὸς τὴν ἄποψιν ταύτην ἐνηρμονίζοντο καὶ τοῦ Παπισμοῦ αἱ τάσεις,

καθ' ἔσπον τὸ Πατριαρχεῖον Κων)πόλεως θὰ εἴμετο στερεῶς τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ καὶ συνεπῶς θὰ ἦτο εἰς ἀδιάκοπον ἐξουκλητικὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους διαμάχην, καὶ αἱ δυτικαὶ δὲ Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, Ἀγγλία καὶ Γαλλία, θὰ ἔστρεφον τὴν προσοχὴν τῆς Ρωσίας, ὡς προστάτιδος τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ὀρθοδόξων, καὶ δὴ τοῦ Πατριαρχείου, εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα ζητήματα καὶ εἰς τὴν ἐν Τουρκίᾳ κατάστασιν, ἵνα ἐπιδιώκωσι τοὺς σκοποὺς αὐτῶν ἀλλαγῶ, ὅπου τὸ γόητρον τῆς Ρωσίας ἦτο εἰς τὰς Δυνάμεις ταύτας ἐπιζήμιον ¹. Ὡστε ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τὴν περὶ ἧς ἐν τῷ τμήματι τούτῳ πρόκειται ἐξέλιξιν τοῦ βουλγαρικοῦ ὄργανισμοῦ, ἀντιμετωπίζει ἰδίᾳ τεθειμένον τὸ ζήτημα τῆς ἐπαναστάσεως τῶν διθθεν Βουλγαρικῶν πατριαρχείων Ἀχριδῶν, Τυρνόβου καὶ Πεκίου καὶ τῆς ἐκλογῆς Βουλγάρων ἀποκλειστικῶς ἐπισκόπων εἰς τὰς Βουλγαρικὰς ἐπαρχίας.

Οἱ πρωταγωνισταὶ τῆς Βουλγαρικῆς ἀναγεννήσεως εὗρον, τῷ ὄντι, τὸν κατάλληλον καιρὸν εἰς τὰς στιγμὰς ταύτας πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἐθνικιστικῶν αὐτῶν ἀπαιτήσεων. Ἡ ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑπὸ τῆς Ρωσίας ὑποστηρίξεως τῶν δικαιωμάτων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ Παναγιῶτου Τάφου κήρυξις τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ ἐπέκτασις αὐτοῦ εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ἐπὶ βλάβῃ πάντοτε τῆς Τουρκίας, εἰς ἐποχὴν μάλιστα, καθ' ἣν ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἀπῆτει παρὰ τῆς Πύλης μεγάλη ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας προνόμια ², ἐπόμενον ἦτο νὰ τεθῆ καὶ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ δυσμένειαν τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς, ἥτις ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἤρχισε νὰ ἐμδλέπῃ ἐν τῷ Πατριαρχικῷ γόητρῳ, ἐνισχυομένῳ ὑπὸ τῆς Ρωσικῆς προστασίας, κινδὸν ἐφιάλτην. Δυστυχῶς δὲ ἡ ταπεινώσις τοῦ γόητρου τούτου ἐπεταχύνθη διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου. Ἡ Ρωσία ἠττήθη ἠττήθη ἐν πολέμῳ ἐγερθέντι ἐν ὀνόματι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμφέροντος ἠττήθη ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς προστατευτικῆς αὐτῆς ιδιότητος τῶν δικαιῶν τῆς ἐν Τουρκίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὥστε τὸ Πατριαρχεῖον δὲν θὰ εἴχει, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, τὴν ἐλπίδα νὰ

1. Πρὸβλ. καὶ δημογεωμετρικὴν πολιτικὴν τῆς Γαλλίας ἐν Ἀνατολῇ παρὰ Καρολίδην, Ἱστορία τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων, τόμ. Ε' σελ. 197: «Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις, ἀσχέτως πρὸς τὴν εὐμενῆ πρὸς τὸ Ἑλλήν. Βασίλειον πολιτικὴν, εἰργάζετο πάντοτε ἐναντίον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας». — Ὁ αὐτὸς Καρολίδης ἀναφέρει ἀπυκαλύφει τοῦ δημοσιολόγου Κάνιτζ ὅτι «ἡ Γαλλικὴ πολιτικὴ μετὰ τὸ 1856 ἐνήργει παρὰ τοῖς Βουλγάροις ὑπὲρ τῆς συλλήβδην εἰς τὸν Οὐνιτισμὸν προσελεύσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ Ἔθνους μετὰ ὑποσχέσεως Βουλγαρικῆς πολιτικῆς αὐτονομίας». (*Ἐνθ. ἀν.).

2. Κλ. Νικολαΐδου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴν Μακεδονίαν. Ἀθήναι, 1928. Σελ. 389.

προσφύγη εἰς τὴν πρότερον πανίσχυρον προστάτριαν. Ἄλλ' ἡ ἴητα τῆς Ρωσίας ἐπέφερε διὰ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τι χεῖρον: ἡ Ρωσικὴ πολιτικὴ τίθεται ἐμφανῶς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν πανσλαυιστῶν καὶ ὑφίσταται αὕτη συνεπῶς ἀνθελληνικὴν μεταστροφὴν, ἐν τῷ πλαισίῳ δὲ τῆς πολιτικῆς ταύτης εἶχε καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὴν θέσιν αὐτοῦ. Οὕτω τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο εὐρίσκεται ἀντικείμενον ἀδιαφορίας, ἀν μὴ καὶ στόχος τῆς «ἀγίας» μὲν, ἀλλὰ πανσλαυιζούσης πλέον Ρωσίας καὶ ἔρμαιον τοῦ Παπισμοῦ, συνησπισμένου μετὰ τῶν Δυτικῶν τῆς Εὐρώπης Δυνάμεων, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἐκμεταλλευομένων τὴν βουλγαριστικὴν κίνησιν ὡς διπλωματικὸν πεδῖον καὶ ὄργανον πρὸς ἐξυπηρέτησιν πολιτικῶν αὐτῶν ὑπολογισμῶν ἐν ταῖς πρὸς τὴν Ρωσίαν ἰδίᾳ σχέσεσιν αὐτῶν. Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι πρὸς ταῦτα πάντα ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι παρὰ ἀπλοῦς παρατηρητῆς καὶ νὰ ἐκφέρῃ μόνον εὐχάς. Ὅλως διάφορος ἦτο ἡ θέσις τῶν Βουλγάρων ἐθνικιστῶν. Εἶχον οὗτοι ἀποβῆ τὰ «χαϊδεμένα παιδιὰ» πάντων τῶν ἐνδιαφερομένων. Οἱ Τοῦρκοι ἐνόμισαν ὅτι ἠδύνατο νὰ τάξωσιν ὡς ἀντίρροπον κατὰ τῆς Πατριαρχικῆς δυνάμεως τοὺς κατ' αὐτοῦ φερομένους Βουλγάρους, καθὼς καὶ τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον, ἀμβλυπωσύντες εἰς τὸ γεγονός ἐτι: διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ἀποσυνέθετον καὶ τὸ Κράτος αὐτῶν ἡ Ρωσία, ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ πανσλαυισμοῦ, ἐνεκλωπώθη καὶ ἐπισήμως τοὺς Βουλγαρικοὺς πύθους. Ὁ Παπισμὸς καὶ αἱ Δυνάμεις τῆς Δύσεως ὑποκινούσας τοὺς Πανσλαυιστὰς ὑπὲρ τῶν ἰδανικῶν αὐτῶν, ἵνα ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς μεγαλομανίας αὐτῶν συντριβῇ ἡ Ρωσικὴ δύναμις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον διέφευγε τὴν ἀντίληψιν τῶν Ρώσων διπλωματῶν, ἐποιούοντο περὶ πολλοῦ τὸ βουλγαρικὸν ἔργον.

Τῶν ἀνωτέρω πολιτικῶν ὑπολογισμῶν ἀπόρροια ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἐκδόσις τοῦ περιφήμου Χάττι Χουμαγιούν¹⁾ τῆς 18ης Φεβρουαρίου τοῦ 1856. Δι' αὐτοῦ ἡ Ἑψηλὴ Πύλη ἐπηγγέλλετο εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτῆς νέας μεταρρυθμίσεις, ἐθεώρει πάντας τοὺς ὑπηκόους κεκτημένους τὰ αὐτὰ δικαιώματα, ἀνεγνώριζε δὲ ἰσοπέδωσιν πάντων τῶν χριστιανῶν αὐτῆς ὑπηκόων²⁾. «Ἡ γλυκυτέρα ἐπιθυμία μου

1. Σουλτανικὸν Νομοθετικὸν Διάταγμα. !

2. Τὸ Χάττι Χουμαγιούν τοῦτο συνετάχθη ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐστριακῇ Πρεσβείᾳ ἐν Συνδιασκέψει μετὰ τῶν πρεσβέων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Αὐστρίας καὶ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου εἰς Γαλλικὴν γλῶσσαν, ἐξ ἧς μεταφρασθὲν εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐστάλη εἰς τὰς Πρεσβείας, ὡς δῆθεν ἀπόρροια αὐτοβούλου ἐνεργείας τοῦ Σουλτάνου. (περὶ. Π. Καρολίδου. Σύγχρονος Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων τόμ. Ε' σελ. 33).—Περὶ τῆς δῆθεν ἰσοπεδώσεως ταύτης ἀνάγνωθι τὸν αὐτὸν Καρολίδην ἐν σελ. 35 κ. ἐ.).—Οἱ πολιτικώτεροι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐνείδον, ἔστω καὶ βραδύτερον ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Χάττι Χου-

ὕπῃρξε πάντοτε, λέγει ὁ Σουλτάνος ἐν ἀρχῇ τοῦ Χαττίου τούτου, τὸ νὰ ἀσφαλίσω τὴν εὐημερίαν πασῶν τῶν τάξεων τῶν ὑπηκόων μου, τὴν θείαν ταύτην παρακαταθήκην, καὶ ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεώς μου οὐδέποτε ἐπαυσάμην τοῦ νὰ καταβάλλω πρὸς τοῦτο πάσας τὰς προσπάθειάς μου. Χάρις εἴη τῷ Παντοδυνάμῳ! Αἱ ἀκατάπαυστοι αὐταὶ προσπάθειαι ἐπέφερον ἤδη πλεῖστα ὄσα ὠφέλιμα ἀποτελέσματα, αὐξανομένης ἡσυχίας τῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ πλοῦτου τοῦ Κράτους καὶ τοῦ Ἔθνους. Ἐπιθυμῶν σήμερον νὰ ἀνανεώσω καὶ ἐπεκτείνω ἔτι μᾶλλον τοὺς νέους κανονισμούς, τοὺς εἰσαχθέντας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐπιτευχθῇ κατάστασις πραγμάτων, σύμφωνος πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ Κράτους μου, διὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἐπαινετῶν προσπαθειῶν ὄλων μου τῶν ὑπηκόων, καὶ τῆς ἐθελοκάλου καὶ φιλικῆς συνδρομῆς τῶν Μεγ. Δυνάμεων, τῶν εὐγενῶν μου συμμάχων, ἔλαβον καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κῶρος ὅπερ δέον νὰ ἐγκαινιάσῃ νέαν ἐποχὴν, θέλων νὰ αὐξήσω τὸ εὖ εἶναι καὶ τὴν ἐσωτερικὴν εὐδαιμονίαν αὐτῶν, νὰ ἐπιτύχω τὴν εὐδαιμονίαν ὄλων μου τῶν ὑπηκόων, οἵτινες πάντες εἰσὶν ἴσοι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ ἐξ ἴσου ἀγαπητοί, καὶ συνδέονται μεταξύ των δι' ἀδελφικῶν δεσμῶν πατριωτισμοῦ καὶ νὰ ἐξασφαλίσω τὰ μέσα τῆς διηγενοῦς ἀναπτύξεως τῆς εὐημερίας τοῦ Κράτους μου». ¹ Ἀκολούθως ἐπικυροῦνται αἱ ὑπὸ τοῦ Χάττι Σεριφ τοῦ Γκιούλχανὲ ὑπεσχημέναι πρὸς πάντας τοὺς ὑπηκόους τοῦ Κράτους ἐγγυήσεις ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας αὐτῶν. Ἀναγνωρίζονται ἐπίσης καὶ ἐπικυροῦνται αἱ προνομίαι, αἱ παραχωρηθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε Σουλτάνων εἰς τὰς μὴ μουσουλμανικὰς Κοινοτήτας, διατάσσονται δὲ πᾶσαι αἱ Κοινοότητες αὐταὶ νὰ ἀναθεωρήσωσι καὶ ἐξετάσωσιν ἐκάστη, ἐντὸς ὀρισμένης προθεσμίας, τὰς ἐνεστῶσας αὐτῶν προνομίας καὶ ἀτελείας. Παρέχει εἰς ἐκάστην τῶν Κοινοτήτων τούτων τὸ δικαίωμα νὰ συζητήσῃ ἐν εἰδικῇ Συνελεύσει, σχηματισθησομένῃ τῇ ἐγκρίσει τοῦ Σουλτάνου ἐν τοῖς οἰκείοις Πα-

μαγιοῦν τὸν τάφον τῶν Πατριαρχικῶν Προνομίων καὶ τοῦ γοήτρου τῆς Ὁρθοδόξου ἐν Τουρκίᾳ Ἐκκλησίας. «Ἀπαιτοῦνται βελτιώσεις! ἐγράφεν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Χάττι Χουμαγιοῦν ὁ Ἀθηναϊκὸς «Αἰὼν» ὄρατον ὄπλον, εὐφυὲς τὸ ἐπιχείρημα πρὸς ἐκμιθύνισιν τῶν προνομίων καὶ τῶν δικαιωμάτων ἐκείνων, ὧν ἡ τήρησις μέχρι σήμερον συνετέλεσεν εἰς τὴν διάσωσιν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐθνικῆς Ἰδέας. Ὑπὸ τὴν γλυκεῖαν πρόφασιν ταύτην ἐπιδιώκεται ὁ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν πόλεμος καὶ ὑπὸ τῶν σωτηριῶν νεωτερισμῶν τὴν αἰγίδα ἤρατο ὁ ἐκ βάρθρων σεισμός τοῦ οἰκοδομήματος ἐκείνου, ἐν ᾧ μέχρι σήμερον διεσώθη ἡ πίστις καὶ ἡ ἐθνικὴ παράδοσις ἡμῶν» («Αἰὼν», 1859, φύλλον 29 Ἰουλίου πρὸβλ. καὶ φύλ. 12 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους).

1. Νικολαΐδου, Ὁθωμανικοὶ Κώδικες, σελ. 2858—2859 τοῦ Γ' τόμου.

τριαρχείαις, τὰς μεταρρυθμίσεις, ἃς κρίνουσιν αὐταὶ ἀναγκαίαις, ὡς ἐκ τῆς προόδου τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Τὰς μεταρρυθμίσεις δὲ ταύτας ὑποχρεοῦται ἐκάστη Ἐθνοσυνέλευσις, νὰ ὑποβάλλῃ εἰς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης¹. «Οἱ προαιρετικοὶ ἔρανοι, λέγει τὸ τρίτον ἄρθρον τοῦ Χάττι Χουμαγιούν, οἱ διδόμενοι ἤδη τῷ Κλήρῳ, καταργοῦνται ὁλοσχερῶς. Ἄντ' αὐτῶν δὲ θέλει χορηγηθῆ ὠρισμένη ἐπιχορήγησις εἰς τοὺς Πατριάρχας καὶ τοὺς Ἀρχηγοὺς τῶν Κοινοτήτων διὰ τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς θέλει προσδιορισθῆ κατὰ μεταγενεστέραν ἀπόφασιν, μισθὸς κατὰ δικαίαν ἀναλογίαν τῆς σπουδαιότητος τοῦ βαθμοῦ των καὶ τῆς ἀξίας των. Οὐδεμίᾳ ὁμως προσβολῇ θέλει προσγίνοι εἰς τὴν κινήτην καὶ ἀκίνητον περιουσίαν τοῦ χριστιανικοῦ Κλήρου. Ἡ δι-οίκησις τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων τῶν χριστιανικῶν καὶ μὴ μουσουλμανικῶν Κοινοτήτων θέλει τεθῆ ὑπὸ τὴν προστασίαν Συμβουλίου, οὗτινος τὰ μέλη ἐκλεχθήσονται ἐκ τε τοῦ Κλήρου καὶ τῶν λαϊκῶν ἐκάστης Κοινοτήτος»². Πᾶσα λέξις, ἔκφρασις ἢ ἐπίκλησις, λέγει τὸ ὄγδοον ἄρθρον τείνουσα νὰ χαρακτηρισῆ τάζιν τινὰ τῶν ὑπηκόων μου ὑποδεεστέραν ἄλλης τινὸς ἐνεκα τῆς θρησκείας, τῆς γλώσσης ἢ τῆς καταγωγῆς, καταργεῖται διὰ παντὸς καὶ ἐξαλείφεται ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς Κυβερνήσεως»³. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς λατρείας, λέγει ἐν τῷ δεκάτῳ αὐτοῦ ἄρθρῳ τὸ Χάττι-Χουμαγιούν, ἡ λατρεία ὄλων τῶν θρησκειῶν καὶ δογματικῶν, ἅτινα ὑπάρχουσιν εἰς τὰ Κράτη μου, θέλει ἐξασκεῖσθαι ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ, οὐδεὶς δὲ τῶν ὑπηκόων μου θέλει ἐμποδισθῆ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν θρησκείαν, ἣν πιστεύει»⁴. Ἀκολούθως ἐπιφέρονται ἕτεραι μεταρρυθμίσεις ἐν σχέσει πρὸς τοὺς φόρους, τὴν στρατολογίαν, τοὺς μισθοὺς τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους καὶ ἄλλα.

Ἡ ἐκδοσις τοῦ Χαττίου τούτου πολλοῦ ἀπέιχε νὰ εἶναι προῖον ἀγαθῆς τῶν Τούρκων πολιτικῶν διαθέσεως, πολλῶ δ' ἤτιον κρίνεται τοῦτο ἔργον πολιτικῆς περινόας, ἀφοῦ δι' αὐτοῦ ὑπὸ τὸ πρόσχημα φιλελευθέρων ἀρχῶν ἐρρίπτετο σπόρος διχονῶν καὶ ἐτίθετο εἰς δοκιμασίαν αὐτὴ ἡ ἐνότης τοῦ Κράτους. Τὸ ὑπὲρ τῶν χριστιανικῶν φυλῶν πνεῦμα τοῦ Χαττίου ὠφείλετο εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῶν μετασχοουσῶν κατὰ τῆς Ρωσίας ἐν τῷ Κριμαϊκῷ πολέμῳ Δυνάμεων, παρεῖχε δὲ βάσιν καὶ ἀφετηρίαν πρὸς ἐξαψιν τῶν Βουλγαρικῶν πόθων καὶ πρὸς πόλεμον κατὰ τοῦ Ὀθουμανικοῦ Πατριαρχείου καὶ γένεσιν ταραχῶν ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. Περὶ τούτου καὶ μόνον ἐπρόκειτο. Ὁ διαπρεπὴς δημοσιολόγος Κλεάνθης Νικολαΐδης, ἀναφέρει ἐν τῇ γνωστῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ ὅτι ἤδη κατὰ τὸ

1. Ὁθωμαν. Κώδικες, Γ' σελ. 2860.

2. Ἐνθ. ἀν. σ. 2860—2861.

3. Αὐτόθι.

4. Ἐνθ' ἀν. σελ. 2862.

θέρος τοῦ 1855, ὅτε εἰργάζετο ἐν Βιέννῃ ἡ Συνδιάσκεψις τῶν Δυνάμεων, ἐκτὸς τῆς Ρωσίας, πρὸς καθιερωτὸν τῶν θέσεων, ἐφ' ᾧ ἀρχαίων καὶ φυλαῖ τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους θὰ ἀπέκτων τὰ δίκαιά των ὑπεβλήθη εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχηγῶν τοῦ Βουλγαρικοῦ κινήματος Ἰπ. Ἰμνημα, ἀπὸ 13 Μαΐου 1855 χρονολογούμενον, διὰ τῆς Πύλης διαβιβασθὲν καὶ συνωδευμένον διὰ παρατηρήσεων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτῶν. Ἐν τῷ Ἰπομνήματι τούτῳ διευτυποῦντο τὰ παράπονα τῶν Βουλγάρων κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν Ἱεραρχῶν αὐτοῦ, ἐξεφράζοντο προσέτι εὐχαί, ἐν ἄλλοις, καὶ περὶ παραχωρήσεως ἐκκλησιαστικῆς αὐτονομίας εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ καταργηθέντος δῆθεν Βουλγαρικοῦ Πατριαρχείου τῆς Ἀχρίδος, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀπαιτῆται ἡ ἀνίδρυσις αὐτοῦ. Ἐξήτουν ὅμως νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς Βουλγάρους νὰ μετέχωσι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου, νὰ ἔχωσι δὲ καὶ ἴδιον Ἐθνικὸν Μικτὸν Συμβούλιον ¹. Αἱ μετασχοῦσαι ἐν τῇ Βιενναίᾳ Συνδιάσκεψει Δυνάμεις ἐνερῶσαν διπλωματικῶς εἰς τὴν Πύλιν τὸ προσήκον πνεῦμα, ἐγνώρισαν δὲ τῷ Σουλτάνῳ νὰ μὴ παρεμβάλλῃ κώλυμα εἰς τοὺς ἀνωτέρω πέθους ². Ἐφ' ᾧ καὶ τὸ Χάττι Χουμαγιούν, περιληφθὲν καὶ ἐν τῇ Συνθήκῃ τῶν Παρισίων τῆς 30ῆς Μαρτίου 1856, ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν ἀπασῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ³. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἴδυνήθη ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις νὰ διατηρήσῃ τὸ ἱερὸν αὐτῆς καὶ πατροπαράδοτον ἔθος τοῦ νὰ διακρίνῃ τοὺς ὑπηκόους αὐτῆς οὐχὶ κατὰ φυλὰς, ἀλλὰ κατὰ θρησκείαν. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀντιλήψεως ταύτης ἔμελλον νὰ παιχθῶσι τὰ πολιτικὰ τῶν ἐνδιαφερομένων ζατρίκια. Οὕτω, καὶ μετὰ τὸ Χάττι Χουμαγιούν τὸ ἐθνολογικὸν καθεστῶς τῆς Τουρκίας παραμένει τὸ αὐτό, καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Ροῦμ» καὶ «Ροῦμ-μιλλετί» περιελαμβάνοντο καὶ πάλιν πάντες οἱ ἐν Τουρκίᾳ λαοί, ὅσοι ἐπρέσβευον τὸ ὀρθόδοξον θρήσκειμα, ἐπομένως καὶ οἱ Βούλγαροι, ἀνεγνώριζον ἐξ ἑνὸς νόμιμον ἀρχηγὸν ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς καὶ ταῖς ἐθνικαῖς αὐτῶν σχέσεσι τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως.

Ἄλλ' οἱ Βούλγαροι ἐχαίρεισαν ἀμέσως τὴν ἐκδοσιν τοῦ Χάττι Χουμαγιούν ὡς σάλπισμα δράσεως. Καὶ ἀπεδύθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα

1. Νικολαΐδου, μνημον. ἔργον, σελ. 391.

2. Ἐνθ. ἀν. σελ. 393.

3. Βλέπε 9ον ἀρθρον τῆς Συνθήκης, παρὰ Π. Καρολίδου, ἐν συγχρόνῳ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλλήνων. Τόμ. Ε' Ἀθήναι, 1926, σελ. 6. Διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἡ πολιτικὴ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων ἠθέλεν ὥστε νὰ ἀσκήσῃ αὐτὰ τὴν μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς Ρωσίας μόνης ἀσκουμένην προστασίαν τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανῶν. Προφανὲς ἀντιρωτικὸν πνεῦμα. Πρβλ. Κλ. Νικολαΐδου, Μνημον. ἔργ. σελ. 363.

αὐτῶν ἀνάθετοι. Νομίζοντες ὅτι εἶγον δεδηλωμένως ὑπὲρ ἐαυτῶν τὰς διατάξεις τοῦ Ἰψηλοῦ Φερμανίου καὶ παρωθούμενοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ὀρθοδοξίας ἀνέστυραν τὸ ζήφος κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἱεραρχίας αὐτοῦ. Ἐπιστολαὶ καὶ ἀπόστολοι ἐθνικισταὶ ἐξαπελύθησαν ἀνά τὰς κώμας καὶ τὰς πόλεις τῆς Θράκης καὶ Βουλγαρίας ἐπὶ μόνῃ τῷ σκοπῷ τῆς διεγέρσεως τοῦ ἀπλοῦ Βουλγαρικοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου¹. Ὁ Νάτιδεν Γκέρωφ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπκνέλητῃ εἰς Φιλιππούπολιν, διωρίσθη δὲ καὶ προξενικὸς Πράκτωρ τῆς Ρωσίας καὶ πολλοὶ δὲ ἄλλοι ἐμπνευσμένοι Παντλαυῖται ἐξεχύθησαν εἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν εἴτε ὡς διδάσκαλοι, εἴτε ὡς ἱερομόναχοι². Τὸ δὲ παράδοξον ἐγκτεται ἐν τούτῳ ὅτι δὲν εἶχον μόνον οἱ Βούλγαροι τὸ σθένος νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ ἐαυτῶν, ἀλλ' εἶχον καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὰ μέσα καὶ νὰ ἐκδιώκωσιν ἐκ πολλῶν μερῶν τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους. Αἱ τουρκικαὶ Ἀρχαὶ ἦσαν εὐπιστοὶ εἰς τὴν ραδιουργίαν ὅτι ἡμέτεροι διδάσκαλοι ἦσαν ἔργα τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τούτο δὲ ἤρκει, ἵνα συγκαλύψωσιν αὐταὶ τὰς παρανόμους ἐνεργείας αὐτῶν³. Ἄριστον μέσον πρὸς διεγερσιν κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὑπῆρξε καὶ πάλιν ἡ μυθοπλαστία κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ γνωστοῦ ἤδη ἡμῖν μοναχοῦ Βενελίνου. Οἱ Βούλγαροι «ἄρον, ἄρον» ἦσαν οἱ αὐτόχθονες κάτοικοι τῆς Βουλγαρίας, τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, αἵτινες χώροι ἀπετέλουν ποτὲ ἀπέραντον Βουλγαρικὸν βασίλειον. Ἐπειδὴ δὲ δὲν διεσώθη Βουλγαρικὴ φιλολογία, οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ, ἐξαφανίσαντες ἐκ τῆς Ἱστορίας τοὺς θριάμβους τῶν Βουλγάρων, παρεμόρφωσαν τὴν ἀλήθειαν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν μεγάλων ὀνείρων τοῦ Ἕλληνομοῦ. Καὶ ἀπέχθησαν μὲν οἱ Βούλγαροι μετέπειτα διὰ τῶν Βουλγάρων ἱεραποστόλων Κυλλίου καὶ Μεθοδίου ἐθνικὴν γραμματολογίαν καὶ φιλολογίαν ἐν ἠδυνήθησαν ὅμως διὰ τῶν ὑστάτων τούτων κειμηλίων νὰ διαφυλάξωσι πλήρη τὴν μνήμην τῶν ἐκείνων κατορθωμάτων. Καὶ τοῦτο διότι, ἐπελθούσης τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως διὰ προδοσίας αὐτῶν τῶν Βυζαντινῶν, τὸ Οἶκ. Πατριαρχεῖον κατήργησε διὰ διαβολῆς τὸ Βουλγαρικὸν Πατριαρχεῖον Τυρνόβου καὶ τὰς ἀνεξαρτήτους βουλγαρικὰς Ἀρχιεπισκοπὰς Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου, συγχωνεύσαν δὲ αὐτὰ: πρὸς ἑαυτὸ, ἀπέκλεισε τὴν σπουδὴν τῆς Βουλγαρικῆς γλώσσης, ἐξηφάνισε δὲ πᾶν μνημεῖον Βουλγαρικῆς δόξης καὶ πᾶσαν Βουλγαρικὴν βιβλιοθήκην⁴.

1. Γεωργίου Τσουκαλά, τοῦ Ζακυνθίου. Ἡ Βουλγαροσλαβικὴ συμμορία καὶ ἡ Τριανδρία αὐτῆς. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1859, σελ. 41.

2. Θ. Ἀσκληπιάδου. Τὰ διὰ τῶν Βουλγάρων ἐν Ἀνατολῇ τεκταινόμενα. Ἐν Ἀθήναις, 1872, σελ. 33.

3. Ἐνθ. ἀν. σελ. 34.

4. Ἐνθ. ἀν. σελ. 25—26. 32.

Συρεία ἔλη συνοφαντιῶν ἐξυφάνθη ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο καὶ ἐτέθη εἰς γρῆσιν κατὰ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλήρου. Καὶ προφορικῶς καὶ δημοσιογραφικῶς, διὰ φυλλαδίων, καὶ διὰ τοῦ ἡμερησίου Τύπου, διελάλουν τὰς φαύλας δῆθεν πράξεις τῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, μετεδίζαζον δὲ αὐτὰς καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ἵνα ἐφελκύσωσι τὴν συμπάθειαν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν καὶ Κυβερνήσεων, αὐτῶν ἀκριβῶς τούτων, αἰτινες καὶ ἐπέδραλον τὰς διὰ τοῦ Χάττι Χουμαγιοῦν μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐξήτουν νὰ πείσωσιν οἱ Βούλγαροι τοὺς πάντας, ὅτι ἔπαθον καὶ πάσχουσι τόσα ὑπὸ τῆς γραικικῆς Ἱεραρχίας ὅσα οὐδέποτε ὑπέφερον ὑπ' αὐτῶν τῶν Τούρκων. Ἐλεγον λοιπὸν περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Κλήρου ὅτι διεφθάρη ¹ ὅτι εἶναι σιμωνιακός ὅτι ὁ Πατριάρχης καὶ ἡ Σύνοδος θεωροῦσι τὰς Ἐπισκοπὰς καὶ τὰς Ἀρχιεπισκοπὰς ὡς τιμάρια, ἐκ τῶν ὁποίων λαμβάνουσιν ὅσα περισσότερα δύνανται νὰ ἀπομυζήσωσιν, ὅπως πληρῶσι τὰ κιβώτια αὐτῶν ² ὅτι ὁ γραικικός Κλήρος κατάδικαιε τὴν Βουλγαρικὴν ἐθνότητα ³ ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἀνέλαβε παρὰ τῆ Κυβερνήσει ἀποκλειστικὸν γραικικὸν χαρακτήρα. ⁴ ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐσφετερίσθη τὰ Βουλγαρικὰ Πατριαρχεῖα ⁵ ὅτι τὸ Πατ. αρχεῖον καὶ ὁ γραικικός Κλήρος ἐμποδιζοῦσι τὴν διάδοσιν τῶν σλαυικῶν βιβλίων ἀνά τὴν Βουλγαρίαν ⁶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως παραγκωνίζει ἀπὸ συστήματος τοὺς Βουλγάρους πρὸς προαγωγὴν εἰς τὰ ἀνώτερα τοῦ Κλήρου ἀξιώματα ⁷ ὅτι ὁ γραικικός κλήρος ἐργάζεται πρὸς ἐξελληνισμόν τῶν Βουλγάρων κατατρέχει τὴν Βουλγαρικὴν γλῶσσαν καὶ κατέστρεψε τὴν Βουλγαρικὴν φιλολογίαν ⁸ ὅτι οἱ γραικοὶ συκαφαν-

1. Le haut clergé Grec σελ. 6—12. Γεδεῶν, Β', σελ. 35.

2. Αὐτόθι, σελ. 7. Γεδεῶν, Β. 36.

3. «Βουλγαρικὴ Φιλολογία», 1861. ἀρ. 4 σελ. 83. ἀριθμ. 20 σελ. 337 παρὰ Γεδεῶν, Β', σελ. 38.

4. Ἐφημερίς «Ρῶσος Ἄγγελος», 1858, Φεβρουάριος, τεύχος β παρὰ Γεδεῶν, Β., 39.

5. Le haut clergé Grec. σελ. 13.—Ἀπάντησις εἰς τὸν λόγον τοῦ Σ. Καραθεωρῆ, σελ. 6.

6. «Ρῶσος Ἄγγελος» 1858, βιβλ. Β', Φεβρουάριος, σελ. 249 κ. ἔ.—Presse d' Orient, 1857, Μαΐου 3, παρὰ Γεδεῶν Β' 44.

7. «Ρῶσος Ἄγγελος», 1858, βιβλ. β. Φεβρ. — Ἀπάντησις εἰς τὸν λόγον Καραθεωρῆ, σελ. 6, 7. — Γεδεῶν, Β', σ. 45. Ἐκκλησ. Ἀλήθεια, 1906, ἀρ. 48 σελ. 562.

8. Ἀπάντησις εἰς τὸν λόγον Καραθεωρῆ, σελ. 19, 30, 38.—«Ρῶσος Ἄγγελος», 1858, τεύχ. β' Φεβρ.— Le haut clergé Grec. σελ. 9. — Presse d' Orient, 1856, Ὀκτωβρ. 23.—Αὐτόθι, 1856, Νοεμβρ. 20, 1857, Ἀπριλ. 2.—Γεδεῶν, Β' 47. Ἐκκλησιαστ. Ἀλήθεια, 1906, ἀρ. 48, σελ. 563, 564, 565.

~~τουσι παρὰ τῆ Πύλης τὰς πολιτικὰς πεποιθήσεις τῶν Βουλγάρων¹.~~

Πάσαι ὁμῶς αἱ τοιαῦται αἰτιάσεις οὐδαμῶς εὐρίσκοντο ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Οὐδὲ ἦτο ἡ δυσφήμισις αὕτη ὁ ὑπαγορευόμενος εἰς τέκνα τῆς Ἐκκλησίας τρόπος, ἵνα διορθωθῶσι τὰ κακῶς τυχόν ἔχοντα. Ἐντεῦθεν καὶ ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως αὐτῶν καὶ ὡς ἐκ τοῦ ψεύδους ἢ τῶν ὑπερβολῶν ἢ τῶν διαστροφῶν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, αἱ αἰτιάσεις ἦσαν καθαραὶ μηχανορραφαί, εἰς ἃς οἱ τολαίπωροι Βούλγαροι ἐνέπεσαν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν σκοπῶν τοῦ Παπισμοῦ κατ' ἀρχὴν καὶ τῶν πολιτικῶν ὑπολογισμῶν τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ὑπὸ τὸ ἀπατηλὸν φαινόμενον τῆς ἐξυπηρητέσιως δῆθεν τῶν Ρωσικῶν συμφερόντων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἕνεκα τῆς ἀτασθαλίας τῆς τουρκικῆς διακίσεως καὶ τῶν ἔρων τῆς ζωῆς ἐν τῇ Τουρκικῇ Κράτει, μάλιστα δὲ ἕνεκα τῆς ἐκμιταλλεύσεως τῆς Πατριαρχικῆς ἐκλογῆς ὑπὸ τῆς Πύλης καὶ τῶν ὀργάνων αὐτῆς ὑπῆρξαν κατὰ τὸ ἐπὶ Τουρκοκρατίας διάστημα Πατριάρχαι καὶ Ἀρχιερεῖς ἐκτραπέντες τῆς ἱερᾶς αὐτῶν ἀποστολῆς· ἀλλὰ παρὰ τούτους ὁμῶς ὀρθοῦται χορεία, ἡ πλειονότης μάλιστα, μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας λειτουργῶν, οὓς ἡ Τουρκικὴ διαφθορὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ θίξῃ, οὕτως ὥστε ἡ αἰτίασις τῶν Βουλγάρων ὅτι ὁ γραικικὸς Κλῆρος διεφθάρη νὰ καθίσταται συκοφαντία ἐκδηλῆς, τοσοῦτοι μᾶλλον, ἔσον ὁ Κλῆρος δὲν ἦτο μόνον γραικικῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ πλεῖστοι ἦσαν καὶ οἱ βουλγαρικῆς καταγωγῆς². Μήπως δὲ κατὰ τόπους τινὰς δὲν ὑπέστησαν τὴν ἐπίρρασιν τῆς τουρκικῆς διαφθορᾶς καὶ οἱ βούλγαροι πρόκριτοι, οἱ «τσορματζήδες», οὓς αὐτοὶ πάλιν οὔτοι παρίστων καταχραστάς καὶ πλεονέκτας; Ἐπεταὶ ἐκ τούτου ὅτι ἐλόκληρος ὁ βουλγαρικὸς λαὸς ἢ καὶ πάντες οἱ πρόκριτοι ἦσαν διεφθαρμένοι;³ — Οὐδὲ δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ἡ ἄλλη αἰτίασις τῶν Βουλγάρων ὅτι ὁ γραικικὸς Κλῆρος ἦτο φιλοχρήματος καὶ σιμωνιακός. Ἄν ὑπῆργον οἱ τοιοῦτοι, ἦσαν καὶ αὐτοὶ θύματα τῶν περιστάσεων, οὐδαμῶς δὲ ἦτο ἀληθές καὶ δίκαιον νὰ ἀποδίδηται μομφὴ τοιαύτη κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης⁴. — Ὅτι δὲ ὁ γραικικὸς Κλῆρος κατεδίωκε δῆθεν τὴν Βουλγαρικὴν ἐθιότητα, οἱ Βούλγαροι δὲν ἠδύνατο νὰ προσαγάγῃσι συγκεκριμένα τῶν καταπίεσεων τούτων γεγονότα.⁵ — Ἀνιστόρητος καὶ κακῆς πίστεως εἶναι καὶ ὁ ἄλλος ἰσχυρισμὸς ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τῆς ἐπωνυμίαν «ροῦμ» ἀνέλαβε παρὰ τῆ Κυβερνήσει ἀποκλειστικὸν γραικι-

1. Γεδεών, Β, 51.

2. Ἐκκλησ. Ἀλήθεια, 1905. Ἀριθμ. 48. σελ. 562

3. Γεδεών. Β', 38.

4. Βλ. Γεδεών, Β, 36, 37.

5. Αὐτόθι, 38, 39.

κὸν γαρακτῆρα. Ἐτ' ἤθελον οἱ Βουλγαρισταί, ἀφοῦ ἑλληνικὸς ἦτο ὁ λαὸς καὶ ἑλληνικὸν ἦτο τὸ Κράτος καὶ ἑλληνικὸς ὁ Κληρὸς, ἐν εὐρον ἐν ταῖς χώραις ταύταις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ Τούρκοι ;

Ποῦ δὲ στηριζόμενοι ἠδύνατο νὰ ἀξιῶσιν ἀλλοίαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν; Ἄν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἀναγεννήσεως, ἠδύνατο ν' ἐκφράζωσι παράπονα, διατὶ νὰ μὴ ἀποτελέσωσιν ἰδίαν ἐθνικὴν ὀργάνωσιν, ὅπως καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθους, διὰ ταῦτα δὲν εἶναι ὑπεύθυνος ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἡ κυρίαρχος πολιτεία, ἥτις, θεοκρατικὴ οὖσα, διήρσεε τὰ ὑπ' αὐτὴν ἔθνη κατὰ θρησκείας καὶ οὐχὶ κατὰ φυλάς. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ τουρκικὴ λογικὴ εὔρε δίκαιον, ὥστε πᾶσαι αἱ ὀρθοδόξου δόγματος φυλαὶ νὰ υπάγωνται εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως.—Οὐδ' ἀποδεικνύονται οἱ Βούλγαροι λογικεῦμενοι καὶ σεβαστινοὶ πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἄλλο αὐτῶν αἰτίημα, ὅτι δῆθεν τὸ Πατριαρχεῖον κατήργησε τὰ βουλγαρικά, ὡς ἰσχυρίζονται, ὑπάρξαντα Πατριαρχεῖα Ἀχριδῶν καὶ Τυρνόβου. Διότι οὔτε Πατριαρχεῖον ἀνεγνωρίσθη ποτὲ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν, οὔτε κἂν ὡς Ἀρχιεπισκοπὴ, ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη χρόνων τῆς ἰδρύσεώς της ὑψίστατο ἐπὶ κανονικοῦ δικαίου, ὡς ἰδρυθεῖσα ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ὡς ζήσασα τὸν βίον παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τῆς ἀρμοδίας Ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας. Εἰς ἐπιμέτρον δὲ πρὶν ἢ οἱ Βούλγαροι διέλθωσι διὰ τῆς Ἀχριδος, ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ ὑψίστατο, ὡς ὀρθόδοξος ἐπισκοπὴ ἑλληνικῆς συνθέσεως. Ἐν τίνι δικαίωματι ἠξίουσιν οἱ Βούλγαροι, ἐπειδὴ συνέβη ὥστε ἐν ταῖς βουλγαρικαῖς ἐπιδρομαῖς νὰ ὑποστῇ καὶ ἡ Ἀχρίς βουλγαρικὴν κατάκτησιν ἐπὶ τὴ διάστημα, νὰ ἀξιῶσιν ἀποκλειστικὴν βουλγαρικὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου κυριότητα; Εἶναι δὲ ἀναμφίβολον ὅτι αὐτὸς ὁ κληρὸς ὁ ἑλληνικὸς, ὑπὸ τοῦ δοπλοῦ ἐκυβερνᾶτο ὁ ἀρχιεπισκοπικὸς θρόνος τῶν Ἀχριδῶν, αὐτὸς, ὁ κατηγορούμενος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὡς διώκων πᾶν βουλγαρικόν, εἶναι ἐκεῖνος ὅστις, πρὸς ἰδίους ἀποβλέπων φιλάρχους σκοπούς, προῦβαλλεν ἐπὶ τουρκοκρατίας τὴν δῆθεν Βουλγαρικότητα τοῦ θρόνου, ἵνα διατηρηθῇ ἢ ἀνόμως ἄλλως ὑπάρχουσα Ἀρχιεπισκοπὴ. Καὶ διετηρήθη διὰ παντοίων μέσων μέχρι τοῦ 1767, ὅτε μετὰ μακρὸν ἀντικανονικὸν βίον ἐπανῆλθεν εἰς τὴνδικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ἄλλ' οὐδ' ὁ μητροπολίτης Τυρνόβου ἀνεγνωρίσθη ποτὲ Πατριάρχης μετὰ πραγματικῆς Πατριαρχικῆς δικαιοδοσίας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι, ἐπὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Β' (1234), ἕνεκα καιρικῶν τιμῶν λόγων, ὠνομάσθη Συνοδικῶς ἐν Λαμφάκῃ Πατριάρχης ὁ μητροπολίτης Τυρνόβου, ἀλλ', ὡς εὐσυνειδήτως ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Βουλγαρόφιλος Ρῶτος ἱστορικὸς Γολουμπίνσκη, ὁ τίτλος οὗτος ἦτο ἀπλῶς τιμητικὸς, οὐδέποτε δὲ οἱ Πατριαρχαὶ Κωνσταντινουπόλεως ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν σημασίαν πραγματικὴν, διότι ἦτο ἡ ἀπονομὴ αὐτοῦ προῖδν πολιτικῆς ἐπιβολῆς καὶ ἀνάγκης

καὶ οὐχὶ ἀπόρροια κανονικῆς τάξεως πραγμάτων¹. Καὶ εἶχε μὲν σχετικὴν αὐτονομίαν ὁ θρόνος Ὑρνούβου, δὲν ἦτο ὅμως αὐτοκέφαλος, ἀλλ' «ἐτέλει φόρους τῷ τιμήσαντι Πατριάρχῃ καὶ ὡς εἰς τῶν ὑπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν Μητροπολιτῶν ἐμνημόνευεν ἐπ' ἐκκλησιαίς τὸ ἔνομα τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ ἐδικάζετο ὑπὸ τῆς Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ κατάργησις τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέφερον κανονικῶς τὴν συγχώνευσιν τῆς περιφέρειᾶς Ὑρνούβου ὡς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας τοῦ Οἴκουμενικοῦ Θρόνου². Ὡστε οἱ βούλγαροι οὐδέποτε ἔσχον Πατριαρχεῖα Βουλγαρικὰ, κανονικοῦ κύρους, καὶ ὅτε ἀκόμη εἶχον ἀνεξάρτητον Βουλγαρικὸν Κράτες· πολλῶ μᾶλλον δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀναγνωρισθῶσι Πατριαρχεῖα τοιαῦτα μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἀνεξαρτησίας, ὅτε μόνον ὑπὸ τὸ ἔρεισμα τῆς κανονικότητος ἠδύναντο νὰ προβάλωσι τοιαύτας ἀπαιτήσεις. Καὶ τοῦτο ἐγνώρισαν οἱ Βούλγαροι οἱ ἀρχαιότεροι πολὺ καλύτερον τῶν ἐθνικιστῶν τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος καὶ οὐδέποτε παρεπονέθησαν κατὰ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Θρόνου ἐπὶ παραβιάσει τῶν δέθεν ἐκκλησιαστικῶν Βουλγαρικῶν δικαίων. Ἐπρεπε νὰ δράσῃ ὁ Παπισμὸς καὶ ὁ Πανσλαυισμὸς, ἵνα ὑψώσωσι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν οἱ Βούλγαροι καὶ ἀτενίσωσι πρὸς τὰ ἀπολεσθέντα δίκαια! Ἄλλ' ἦσαν καὶ ἐν τῷ ἰσχυρισμῷ αὐτῶν τούτῳ θύματα οἱ ταλαίπωροι ἐν Χριστῷ ἀδελφοί.— Σκευωρία ἀπεδείχθη καὶ ἡ ἄλλη κατὰ τοῦ Πατριαρχείου βουλγαρικῆ κατηγορία ὅτι δέθεν ἠμπόδιζε τεῦτο τὴν διάδοσιν σλαυικῶν βιβλίων εἰς τὴν Βουλγαρίαν, κατηγορία ἣτις προὐκάλεσε τῶσον θόρον ἐν Ρωσίᾳ, ὥστε διετάχθη νὰ υποβάλλῃ σχετικὴν ἐπίσημον ἐκθεσιν εἰς τὴν Ρωσικὴν Κυβέρνησιν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσος Πρεσβευτής. Καὶ ὅμως ἰδοὺ τί εἶχε συμβῆ, ὡς ἀφηγεῖται ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκθεσις. «Συκοφαντοῦσιν, ἔγραφεν ὁ Πρέσβυς, ἐνώπιον τῆς Ἀγιωτάτης Συνόδου πασῶν τῶν Ρωσῶν καὶ τῆς Κυβερνήσεως, τὸ ἀθῶον γραιικὸν Πατριαρχεῖον, ὅτι αὐτό, διὰ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως κατέσχε τὰ βιβλία τὰ ἀποσταλέντα ἐκ Ρωσίας διὰ τὴν Βουλγαρίαν. Ἴδου τί συνέβη» ὁ Α. Ε. ὁδηγὸς τῆς Βουλγαρικῆς συμμορίας, ... ἐξέδοτο κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος σλαυωνικὸν Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγέλιον διὰ τὴν Βουλγαρίαν... Κινούμενος δὲ ὑπὸ μίσους κατὰ τοῦ Πατριαρχείου, ἀντὶ νὰ υποβάλλῃ τὰ ρηθέντα βιβλία ὑπὸ τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς

1. *Γολομπίνσκη*, Δοκίμιον Ἱστορίας τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, Βουλγαρικῆς, Σερβικῆς καὶ Ρουμανικῆς (Ρωσιστί). *Μόσχα* 1871, σελ. 81. Πρὸβλ. *Γεδεῶν*, Β 42. — *Γρηγορίου*, Πραγματεία περὶ τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἴκουμ. Θρόνου ἐπὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν *Κωνσταντινούπολις* 1860, σελ. 145, 146.

2. *Γεδεῶν*, Β', σελ. 41.

Συνόδου αὐτοῦ, ἀπέρχεται πρὸς τὸν... ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἐπιμόνως παρακαλεῖ αὐτόν, ἵνα ἀναγκάσῃ τὸν Πατριάρχην, ὅπως χρη- γήσῃ τὴν ἀσείαν εἰς ἐκδόσιν τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Ἐθαγγελίου. Ὁ ὑπουργὸς ἐγγράφως ἀνεφέρθη εἰς τὸν Πατριάρχην, ἀποστείλας συγγε- νως καὶ τὸ χειρόγραφον. Ἐκαστος ἐννοεῖ πόσον ἡ πράξις αὕτη κατέβλησε τὴν Α. Παναγιότητα. Ἄλλ' ἵνα μὴ φανῇ ἀντιπράττων τῷ ὑπουργῷ καὶ τῷ βουλγαρισμῷ, ἐπέτρεψε τὴν ἐκτύπωσιν αὐτῶν... Συγχρόνως ἤλθον εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει τελωνεῖον βιβλία, προσδωρισμένα διὰ τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Α. Ε. μαθὼν τοῦτο καὶ φοβούμενος, μὴ στερηθῆ τῷ προσδοκωμένου ἐκ τῆς ἐκδόσεως τῶν βιβλίων αὐτοῦ κέρδους, ἀπέρχεται πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἀναφέρει αὐτῷ ὅτι εἰς τὸ ἐν Γαλατᾶ τελωνεῖον ἤλθον βιβλία σλαωνικά, ἐμπεριέχοντα ἰδέας κατὰ τοῦ Ὄθωμανικοῦ Κράτους, καὶ τὰ ὁποῖα, ὡς δῆλον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐξεδόθησαν κατὰ διαταγὴν τῆς Ρωσικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Συνόδου. Καὶ ἐν τούτοις ὄλην ταύτην τὴν κατηγορίαν ἀποδίδουσιν εἰς τὸ Πα- τριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ συκοφαντοῦσιν ἐνώπιον τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ»¹. Καὶ ἡ ἄλλη δὲ κατὰ τοῦ Πατριαρχείου μομφή ὅτι δὲν ἐξετύ- πωσε τοῦτο διδακτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία πρὸς χρῆσιν τοῦ Βουλ- γαρικοῦ λαοῦ εἶναι ἄτοπος, διότι ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία οὐδέποτε ἀνέ- λαβεν ἐκ συστήματος τὴν ἐκτύπωσιν οὐδ' ἐλληνικῶν βιβλίων². Ἐπειτα δὲ τὸ Πατριαρχεῖον ἐτίμησε πράγματι καὶ δὲν κατεδίωξε τὰ σλαωνικά γράμ- ματα. Διότι ἅμα τῇ ἰδρῦσει τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς, τῷ 1848 ἀνεγράφη ἐν τῷ Προγράμματι αὐτῆς ἡ διδασκαλία τῆς Σλαωνικῆς γλώσσης, ὡς μαθήματος ὑποχρεωτικοῦ, προσεκλήθη δὲ πρὸς διδασκα- λίαν αὐτῆς βούλγαρος μοναχὸς ἐκ τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει μονῆς Ζωγράφου. Ἐξετυπώθησαν ἀκολούθως καὶ Σλαωνικαὶ Χρηστομάθειαι³.—Ἄλλὰ μήπως εἶχε τόπον ἡ ἄλλη τῶν Βουλγαριστῶν αἰτίας ὅτι ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως παρηγκώνιζε δῆθεν ἀπὸ συστήματος τοὺς Βουλγά- ρους πρὸς προαγωγὴν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἐπισκόπου; Διότι, ἵνα μὴ ἀναφέρωμεν τοὺς ἀπὸ τοῦ 1857 μέχρι τοῦ 1872 βουλγάρους Μητροπο- λίτας, ὧν ἡ ὑπαρξίς, καὶ ἂν ἀκόμη πρότερον δὲν προήγοντο τῷ ὄντι Βούλγαροι κληρικοί, ἔδει νὰ σιγάσῃ τὰ αἰώνια βουλγαρικὰ πκράποινα, εἶναι βέβαιον, καὶ τοῦτο δέον νὰ τονισθῇ χάριν τῆς ἀληθείας αὐτῆς καὶ τῶν ἀφυλετίστων διαθέσεων τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι πολλοὶ ἀνῆλθον Βούλγαροι εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα. Ἀρκεῖ δὲ νὰ

1. Γεδεών, Β. 44—45. Ἐκκλησ. Ἀλήθεια, 1906, ἀριθμ. 48 σελ. 564—565
 πρβλ. Κλ. Νικολαΐδου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ βάσιν τὴν Μακεδονίαν.
 Ἐν Ἀθήναις, 1923, σελ. 400—401.

2. Γεδεών, Β'. σελ 45.

3. Ἐκκλησιαστ. Ἀλήθεια, 1906, ἀρ. 48 σελ. 565.

ληφθῆ ὑπ' ὄψιν τοῦτο μόνον ὅτι ἐντὸς τῆς δευτέρας μόνης δεκαετίας τοῦ 19^{ου} αἰῶνος τρεῖς Βούλγαροι ἀνῆλθον τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον: Ἰγνάτιος δ' Β', 1821—1822, Χρῦσανθος Α', 1824—1826 καὶ Ἀγαθάγγελος Α', 1829—1830, εἰς κρισίμους μακίστα λόγῳ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ ἔθνους στιγμάς. Ἐκ τῶν τεσσάρων δὲ πρώτων ἀποφοίτων τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς οἱ δύο ἦσαν Βούλγαροι: Ἰγνάτιος, ὁ μετὰ ταῦτα μητροπολίτης Ρόδου καὶ εἶτα Κεσεντηλίου, καὶ Ἄνθιμος, ὁ κατόπιν Πρεσλάδας. Ἐν τῇ Ἰδρυθείσῃ τῷ 1848 ἱερᾷ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν Βαλατᾷ διορίσθησαν ἐπίσκοποι Βούλγαροι δύο, ὁ Πατάρων Πολύκαρπος καὶ ὁ Μακαριουπόλεως Ἰλαρίων ¹.—Οἱ Βούλγαροι ἐμέμφθησαν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὅτι εἰργάσθη δῆθεν πρὸς ἐξελληνισμόν τῶν Βουλγάρων. Καὶ ἡ μομφὴ ὅμως αὕτη δὲν εἶναι δικαία καὶ ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τοῦτο ὅτι οἱ Βούλγαροι εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ ἴδωσιν, ἅμα τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον πρωτοστατοῦν εἰς τὴν διὰ τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐθνικῆς ὀργανώσεως ἀνάπτυξιν τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ λησμονοῦσιν ὅμως οὗτοι τὰς μαύρας τῆς Τουρκοκρατίας ἡμέρας, λησμονοῦσιν ὅτι πνεῦμα ἐθνικιστικὸν ἦτο ἄγνωστον κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 19^{ου} αἰῶνος χρόνους, λησμονοῦσιν ὅτι ἂν κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα ἔλαβε καὶ αὕτῃ ἡ ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις ἐπίδοσίν τινα, τοῦτο μᾶλλον ὀφείλετο εἰς προσωπικὰς τινὰς πρωτοβουλίας καὶ οὐχὶ εἰς σύστημα πατριαρχικῆς τακτικῆς. Εἰς τὴν μομφὴν λοιπὸν ταύτην ἐνυπάρχει δεινὴ παρεξήγησις. Τόσον δὲ οἱ Ἑλληγες Πατριάρχαι ἦσαν ἀνίδεοι ἐθνικιστικῶν καὶ ἐξελληνιστικῶν τάσεων, ὥστε ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς Κ. Παπαρηγόπουλος καθάπτεται, ἀδίκως ὅμως ὡς νομίζομεν, αὐτοῦ διότι οὗτοι ἐπὶ τετρακόσια περίπου ἔτη ἄρχοντες τόσων λαῶν ἢ μέλη ἦσαν νὰ ἐξελληνίσωσιν αὐτούς ².—Ὁ ἑλληνικὸς Κλῆρος δὲν κατέτρεξε τὴν ἐθνικὴν τῶν Βουλγάρων γλῶσσαν καὶ παιδείαν. Ἐχομεν, ἀπ' ἐναντίας παραδείγματα Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν οἵτινες συνέτρεξαν καὶ ὀλικῶς Βουλγαρικὰ σχολεῖα ³. Ἐν ἀπάσαις δὲ ταῖς Βουλγαρικαῖς κώμαις καὶ τὰ Βουλγαρικὰ χωρία ἐδιδάσκετο ἀποκλειστικῶς ἡ Βουλγαρικὴ γλῶσσα, ἦτο δὲ καὶ ὁ ἑνοριακὸς Κλῆρος Βουλγαρικῆς καταγωγῆς. Ἐν ταῖς πόλεσι

1. Ἐκκλησ. Ἀλήθεια, 1906, ἀριθ. 48. σ. 562. Γεδεών, Β' 164. Πετρόφ, Ἄρχὴ τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ ζητήματος. «Ἔργα Θεολογ. Ἀκαδημίας Κιέβου». 1886, II, σελ. 60.

2. Κ. Παπαρηγόπουλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. ἔθνους. Τόμ. Ε' σελ. 505—507 Ἀναχρονιστικὰ εἶναι καὶ ὅλως ὑποκειμενικὰ ὅσα γράφει ὁ Φιλήμων σχετικῶς ἐν τοῖς Προλεγομένοις τοῦ Β' τόμου τοῦ Δοκιμίου αὐτοῦ περὶ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐν σελ. ε.

3. Γεδεών, Β' σελ. 49.

βεβαίως ἐπεκράτει ἡ ἑλληνικὴ παιδεία καὶ γλῶσσα καὶ ἡ ἑλληνόφωνος λατρεία οὐ μόνον διότι ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ ἦτο ἢ καθ' ὁλοκληρίαν ἢ ἐν μεγίστῃ πλειοψηφίᾳ ἑλληνικός, ἀλλὰ καὶ διότι αὐτοὶ αὐτοὶ εἰ ἐν πόλεσι κατοικοῦντες Βούλγαροι δὲν ἤθελον μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19^{ου} αἰῶνος νὰ ὀνομάζωνται κἄν Βούλγαροι.—Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἄλλης αὐτῶν κατηγορίας ὅτι ὁ γραικικός Κληρὸς κατέκαυσε τὴν Βουλγαρικὴν φιλολογίαν προσάγουσι συγκεκριμένον παράδειγμα τὴν μητροπολίτην Ἰλαρίωνα, 1830—1838. Περί αὐτοῦ διευμπάνισαν οἱ Βούλγαροι, ὅτι ἔκαυσεν ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν κώδικας, περιέχοντας σύμπασαν τὴν Βουλγαρικὴν φιλολογίαν. Ἀλλὰ διὰ τῆς Μητροπόλεως Ἰλαρίωνος διήλθον ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως πλείστοι ἕσοι Ἕλληνες Ἱεράρχαι καὶ ὅμως πάντες ἐσεβάσθησαν τὴν Βουλγαρικὴν ταύτην βιβλιοθήκην. Καὶ εἶναι τεκμήριον τοῦτο ὅτι ὁ ἑλληνικός Κληρὸς δὲν κατέστρεψε τὴν ξενόγλωσσον φιλολογίαν ¹. Καίτοι δὲ μετὰ κόρου πολλάκις ἐλέγχθη καὶ περὶ τοῦ μητροπολίτου Ἰλαρίωνος ἡ βάνδαλος αὐτῆ πράξις οὐχ ἦττον ὅμως εἶναι δύσκολον νὰ ἀποδοθῇ αὐτῆ εἰς Ἱεράρχην, ὅστις διετέλεσεν εἰς τῶν μεγάλων Εὐεργετῶν τῆς Μητροπόλεως Ἰλαρίωνος. Διότι καὶ σχολεῖα βουλγαρικά ἱδρυσεν οὗτος εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην καὶ εἶναι πρῶτος αὐτὸς ὅστις διενήργησε τὴν μετάφρασιν τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὴν λαλουμένην βουλγαρικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν σύνταξιν Βουλγαρικῆς Γραμματικῆς. Καὶ ἐνῶ παραμένει ἀναπόδεικτος ἡ ἐνοχὴ τοῦ εἰρημένου Ἱεράρχου, ἥτις καὶ ἂν ἀκόμη ἠλήθευε δὲν ἦτο δίκαιον νὰ ἐνοχοποιῆται ἅπας ὁ ἑλληνικός κληρὸς, ἐξ ἄλλου εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον ὅτι λόγῳ τοῦ αὐστηροῦ αὐτοῦ χαρακτήρος ὁ μητροπολίτης αὗτος ἦτο ἀντικείμενον μεγίστης ἐκ μέρους τοῦ Βουλγαρικοῦ λαοῦ καταφοράς, οὕτως ὥστε νὰ μὴ ἀποκλείηται νὰ ἀπεδοθῇ εἰς αὐτὸν πράξις ὑπ' ἄλλων διαπραχθεῖσα πρὸς ἀποτελεσματικὴν αὐτοῦ ἐξόντωσιν. Οἱ Βούλγαροι ἠτιῶντο ἐπίσης τοὺς γραικοὺς ὅτι «οὗτοι ἐσυκοφάντουν εἰς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν τὰς πολιτικὰς πεποιθήσεις τῶν Βουλγάρων». Ἄλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι ἐσυκοφάντουν τοὺς Ἕλληνας τῆς Τουρκίας ὅτι εἶναι ὄργανα τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἂν ἀκόμη ἠλήθευεν ἡ μομφή, ἀποτελεῖ αὕτη ἰδιαιτέρον κεφάλαιον, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ εὐθύνηται οὔτε ὁ Πατριάρχης, οὔτε ἡ Σύνοδος, οὐδὲ ὁ Κληρὸς τοῦ Ὀικουμενικοῦ Θρόνου.

Διὰ τοιούτων διεγερτικῶν αἰτιάσεων ἐξειρίσσετο κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ βουλγαριστικὴ κίνησις. Ὡς δ' ἦτο ἐπόμενονον, θεωρούμεναί αὗται ὡς προκλήσεις, ἐξήπτον τὰ πνεύματα καὶ κατέληγον πολλάκις εἰς

1. Ἴδε προγενέστερα ἐν «Θεολογία», τόμ. Δ' τευχ. Β' σελ. 44.

ἔδωκεν ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῃ Κωνσταντινουπόλει κατὰ τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου².

Μετὰ τινὰς μῆνας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Χάττι Χουμαγιοῦν, τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1856, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρωταγωνισταὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ κινήματος, ὑπέβαλον, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ἀντιπροσώπων δῆθεν σύμπαντος τοῦ Βουλγαρικοῦ λαοῦ, αἴτησιν πρὸς τὸν Σουλτάνον, πρὸς ὃν ἀνέφερον ὅτι καὶ οἱ Βούλγαροι, καθὼς καὶ οἱ γραικοὶ καὶ Ἀρμένιοι, κέχτηνται προνόμια ἴδια, ἀφαιρηθέντα ἀπ' αὐτῶν τῷ 1767 ὑπὸ τοῦ «γραικικοῦ Πατριαρχείου» πρὸς ὄφελος αὐτοῦ, ἐπομένως διακαίουνται νὰ συγκαλέσωσιν ἰδιαιτέραν Γενικὴν Συνέλευσιν κατὰ τὸ Χάττι Χουμαγιοῦν, παρεπονοῦντο δὲ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς Ἱεραρχίας ὅτι κατεδίδωκε τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν καὶ ἐξελιπάρουν ἀπόδοσιν δικαίου³. Ἐξήτουν ἐπίσης νὰ ἀντικατασταθῇ ὁ ἀνώτερος Κληρὸς διὰ βουλγαρικοῦ⁴. Συγχρόνως οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Βιδυνίου, δυσηρεστημένοι ὄντες κατὰ τοῦ Μητροπολίτου αὐτῶν Παΐσιου, εἶχον ἀποστείλει εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἀντιπροσωπείαν, φέρουσαν ἀναφορὰν πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὃν παρεκάλουν νὰ καθορισθῇ μισθὸς εἰς τὸν Μητροπολίτην⁵. Καὶ δὲν εἶναι μὲν βέβαιον ἂν αἱ αἰτήσεις αὗται ἐφθάνον εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου, πάντως ὅμως ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἔλαβε γνῶσιν αὐτῶν, καὶ ἀπέναντι μὲν τῆς πρώτης ἔδειξε μεγάλην πρὸς τοὺς Βουλγάρους συμπάθειαν καὶ ἐνδιαφέρον⁶, ἀφοῦ, παρὰ τὴν περὶ οὐδετερότητος ὁδηγίαν αὐτοῦ ἐκ Πετρούπολεως, ὑπεστήριξεν αὐτοὺς καὶ ὁ Ρῶσος πρέσβυς Μπούτενεφ⁷, ὡς πρὸς τὴν δευτέραν δὲ αἴτησιν, ἂν πιστεύσωμεν τὸν Γολουμπίνσκη, ἡ Πύλη ῥητῶς ἀπέστειλε τὴν ἀντιπροσωπείαν πρὸς τὸν Πατριάρχην, ἵνα ὀρίσωσιν ἀπὸ κοινοῦ μισθόν, πράγμα ὅμως τὸ ὁποῖον τὸ Πατριαρχεῖον ἀπέρριψεν⁸.

Ἄλλὰ τὸ σύνθημα ἐδόθη καὶ μετὰ τοὺς Βιδυνίους οἱ Βούλγαροι

1. Γεδεών, Β' 167. ©. Κουργάνωφ, Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ σχίσματος· περιοδ. «Ὁρθόδοξος Ὁμιλητής» (Ρωσιστί). Καζάν, 1873, τόμ. I. σελ. 180.

2. Ἐνθ. ἀν.

3. Γεδεών, Β' σελ. 6—7, 167.—Περιοδικὸν «Χριστιανικὸν Ἀνάγνωσμα» (Ρωσιστί), 1871, I. 326.—Κουργάνωφ I, 190.

4. Γολουμπίνσκη, σελ. 296.

5. Αὐτόθι.

6. Κουργάνωφ, I, 190.

7. Αὐτόθι, σελ. 189.

8. Γολουμπίνσκη, ἔνθ. ἀν.

εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη ἠγέρθησαν κατὰ τῶν Ἱεραρχῶν ὡς σιμωνιακῶν καὶ καταδυναστευτῶν τοῦ βουλγαρικοῦ στοιχείου. Μερὶς τῶν βουλγαρῶν κατοίκων τοῦ Τυρνόβου ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ Μητροπολίτου αὐτῶν Νεοφύτου, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ προέβη ἢ μεταξὺ τῶν Βουλγαριστῶν καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἔξαψις, ὥστε καὶ ταραχαὶ συνέβησαν, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ Κυβέρνησις ἀπέστειλεν ἀνακριτὴν πρὸς ἐξακρίθωσιν τῶν κατὰ τοῦ Μητροπολίτου αἰτιάσεων, αἵτινες καὶ ἀπεδείχθησαν ἀδόξαστοι¹. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἱερομόναχοι τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Μονῆς τοῦ Ρίλου ἦσαν μεμυημένοι εἰς τὸ Βουλγαρικὸν κίνημα, περιερχόμενοι δὲ ἀνὰ τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας ἐκήρυσσον ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ Πατριαρχείου, τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Κλήρου. Ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι τῷ 1856 εἰς τοιοῦτος μοναχὸς διατρίβων ἐν Φιλιππουπόλει καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ Πνευματικοῦ πατρὸς ἐκτελῶν τὸ μυστήριον τῆς ἱεράς Ἐξομολογήσεως, παρεχῶρει μεγαλοδῶρως τὴν ἄψιν τῶν ἁμαρτιῶν εἰς τοὺς θιασώτας τῆς βουλγαριστικῆς κινήσεως, εἰς ὅσους δὲ δὲν ἤθελον νὰ ἐκμανθάνωσι τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν, ἀπηγόρευε τὴν θείαν Μετάληψιν καὶ ἠπειλεῖ διὰ τῆς αἰωνίου κολάσεως².

Ἀπέναντι τῶν τοιούτων ἀνατρεπτικῶν κινήματων, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, διαστέλλων τὸν βουλγαρικὸν λαὸν ἀπὸ τῆς σπειρας τῶν ταραχοποιῶν καὶ ἐλπίζον ὅτι ὁ λαὸς οὗτος θὰ ἀπεδοκίμαζεν ἐν τέλει τὴν διαγωγὴν τῶν ἀρχηγῶν, ἐξ ἄλλου ὅμως καὶ ἐπηρεαζόμενον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς ἀπέλυσε κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1856 Ἐγκύκλιον πρὸς τὸν βουλγαρικὸν λαὸν ἵνα ἀποστείλωσι μαθητὰς εἰς τὴν ἐν Χάλκη θεολογικὴν Σχολὴν πρὸς μόρφωσιν καὶ προαγωγὴν αὐτῶν εἰς τὰ ὑπάτα τῆς Ἐκκλησίας ἀξιώματα. Εἰς δὲ τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας Τυρνόβου συνίστα εἰρήνην, ἡσυχίαν καὶ πειθαρχίαν πρὸς τὰ καθεστῶτα³. Ἄλλ' οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος, ἐπὶ τοσοῦτον εἶχον φανατίσει τὸν λαόν, ὥστε αἱ ἐπαρχία ἀπήντων, εὐσχήμως κωφεύουσα εἰς τὴν Πατριαρχικὴν πρόσκλησιν, ὅτι στεροῦνται παιδῶν ἱκανῶν⁴. Οὕτω δὲ ἐξουδετεροῦντο αἱ ἀγαθαὶ τῆς Ἐκκλησίας προθέσεις καὶ ἐνέργειαι ὑπὸ τῶν Βουλγαριστῶν οἵτινες δυστυχῶς καταφυγόντες ἐξ ἀρχῆς εἰς τὰ πολιτικὰ μέσα καὶ προκαλοῦντες καὶ θίγοντες τὴν πατριαρχικὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὰ

1. Γεδεών, Β', 7. — «Presse d' Orient», 1858, Φεβρουαρίου 27 ἐν Κωνσταντινουπόλει.

2. Γεωργίου Τσουκαλά.—Ἡ Βουλγαροσλαβικὴ συμμορία καὶ ἡ τριανδρία αὐτῆς. Ἐν Κων)πόλει 1859, σελ. 89.

3. Presse d' Orient 1856 Σεπτ. 3.—1857, Φεβρ. 12 Γεδεών, Β' 7.

4. Presse d' Orient, 1858, Ὀκτωβρ. 9.—Γεδεών, Β', 10, 166. Κλ. Νικολαΐδου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴν Μακεδονίαν. Ἐν Ἀθήναις, 1923, σελ. 399.

δικαία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, πρᾶσθήμαινον τὴν ἀπαισίαν τοῦ κινή-
ματος ἔκβασιν.

~~Ἄντι σὺδέκατε μέχρι τῆς στιγμῆς οἱ Βούλγαροι συλλογικῶς καὶ~~
ἐπισήμως ὑπέσθλλον, ὡς τέκνα πιστὰ καὶ εὐγνώμονα, εἰς τὴν μητέρα
αὐτῶν Ἐκκλησίαν παράπονα καὶ ἀξιώσεις, αἵτινες νὰ ἰδύναντο νὰ ὑπο-
στῶσι τοῦ ἐλέγχου καὶ τῆς συζητήσεως τὴν βάσανον καὶ νὰ ἀπεδείκνυον
εὐλικρινεῖς τῶν Βουλγάρων προσπάθειάς πρὸς πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν,
ὡς ἰσχυρίζοντο, ἐξύψωσιν αὐτῶν. Ἄπ' ἐναντίας τὸ Πατριαρχεῖον εὐρί-
σκετο πρὸ ἀνταρτῶν, αἱ δὲ σκευωρίαι, αἱ παρασκευαίαι καὶ ἐνέργειαι, αἱ
συκοφανταί βεβαίως δὲν ἦσαν τὰ ἀρμόδια μέσα διὰ νὰ ἐφελκύσωσι τὴν
συμπάθειαν τοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὅποσον, ἄλλως, δὲν εἶχε καὶ τὴν πρό-
θεσὴν νὰ θυσιάσῃ, καὶ μάλιστα ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, προαιώνια δίκαια
αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας τὴν καλλιέρ-
γειαν φυλετιστικῶν καὶ ἐθνικιστικῶν τάσεων, οἷας ἀπεδείκνυον οἱ Βούλ-
γαροι, ἀφοῦ μάλιστα, κατὰ μίμησιν, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1855 εἶχον ἀφίχθῃ,
εἰς Μοναστήριον ἐκ Ρουμανίας ἄλλοι ἐθναπόστολοι, ὁ Ἰωάννης Ραδου-
λέσκου καὶ ὁ Δημήτριος Βολιντζεάνου, πρὸς ὑποκλήσιν τῶν Κουτσοβλά-
χων κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐν Βελιγραδίῳ δέ, Βοσνία,
Ἑρζεγοβίνη καὶ Σερβία ἐν γένει, ἤρχισαν νὰ ἀκούωνται φωναὶ ὑπὲρ
ἀνασυστάσεως τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ δῆθεν Πατριαρχείου τοῦ Ἰπέκ¹⁾. Ποιὸς
ποτὲ Πατριάρχης ἠδύνατο νὰ εὐνοήσῃ ὑπὸ τὸ αὐτὸ πολιτικὸν καθεστῶς
καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ Πατριαρχικῷ κλίματι, ἀνευ τινος ἄλλης πολιτι-
κῆς μεταβολῆς, νὰ εὐνοήσῃ τὰς κακῶς, ἄλλως τε, καὶ ἀντιπειθαρχικῶς
ἐκδηλουμένας ταύτας τάσεις;

Ἐλαῖον εἰς τὴν πυρὰν ἔροικτεν ὁμοίως καὶ ἡ ἀλλότρια πρὸ παντὸς
συμφέροντα ἐξυπηρετοῦσα βουλγαρικὴ καὶ γαλλόφωνος ἐν Κωνσταντινου-
πόλει δημοσιογραφία. Ἡ ἀπὸ τοῦ 1848 ἐκδιδομένη βουλγαρικὴ ἐφημε-
ρίς «Τσαριγραδσκιὲ Βέστνικ», (Ἄγγελος τῆς Βασιλευούσης), καθὼς καὶ
ἡ «Presse b' Orient» (Τύπος τῆς Ἀνατολῆς), συνταττομένη ὑπὸ τῶν
ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰησουϊτῶν ἐξήπτων τὰ πνεύματα δι' ἔμπαθῶν
κατὰ τοῦ Πατριαρχείου ἄρθρων. Ἡ δευτέρα μάλιστα ἐφημερίς, διατη-
ροῦσα ἀνὰ τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας δίκτυον ἔλον ἀνταποκριτῶν, ἐδη-
μοσίευσεν ἀνταποκρίσεις καὶ ἐπετίθετο συστηματικῶς κατὰ τοῦ Κλήρου
καὶ τοῦ Θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὑπὸ τοιοῦτο πνεῦμα συνε-
τάσσετο καὶ ἡ γαλλόφωνος καὶ Ἰησουϊτικὴ ὁμοίως ἐν Κωνσταντινουπό-
λει ἐκδιδομένη ἐφημερίς «Βουλγαρία», μεταφραζομένη καὶ βουλγαριστὴ
ὑπὸ τοῦ ἐκλατινισθέντος Δραγάν Τσαγκῶφ καὶ τοῦ Δημητρίου Γίωφ

1. Νικολαΐδου, Μνημον, ἔργον, σελ. 393.

ἡ Κυριακῶφ ¹⁾. Ἡ ἐφημερίς αὕτη συμμορφουμένη πρὸς τὴν κλίσιν καὶ τὰς διαθέσεις τῶν Βουλγάρων, ὡς αὐτοὶ ἤδη οὗτοι οἱ Ἰησουῖται ὑπεξέ-
 καιον, παρεκίλει αὐτοὺς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐπέπιπτε λαύρως κατὰ τῆς
 Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, κατέκρινε τὴν διαγωγὴν αὐτῆς πρὸς
 τοὺς Βουλγάρους, χαρακτηρίζουσα αὐτὴν ἀδικον, σκληράν, ἐνῶ, ἐξ ἄλλου,
 ἐπεδοκίμαζε τὰς βουλγαρικὰς ἀξιώσεις, ὡς ἐχαρακτήριζε λογικωτάτας,
 φυσικωτάτας, νομίμους καὶ ἀδιαφιλονικήτους ²⁾. Ἡ «Βουλγαρία» τὴν
 μὲν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης κατέκρινε, διότι δῆθεν οὐδὲν ἄλλο
 εἶναι δυνατόν νὰ διδαχθῆ τις δι' αὐτῆς παρὰ μύθους καὶ ἀσελγείας καὶ
 ἀπιστίας (τέλειος Ἰησουϊτισμός!), τὸνανεῖον δὲ συνίστα τὴν σπουδὴν
 τῆς γαλλικῆς γλώσσης, διότι αὕτη εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ
 ἑλληνικὸς Κλήρος διεσύρετο ὑπὸ τῆς μοχθηρᾶς ταύτης ἐφημερίδος ὡς
 αἷτιος τῆς πολιτικῆς καὶ ἔθνικῆς ἐκμηδενίσεως τῶν Βουλγάρων, ἡ δὲ
 ἀμάθεια τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ εἰς τοὺς αὐτοὺς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου
 ἀρχιερεῖς ὀφείλεται ³⁾ Ἡ ὀρθοδοξία δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο κατὰ τὴν ἐφη-
 μερίδα ταύτην παρὰ πλάνη τις ἐπίδουλος, εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Φωτίου,
 ἵνα δι' αὐτῆς ἐπιτευχθῆ ἡ συγχώνευσις (ᾧ τοῦ Ἰησουϊτισμοῦ!!) πάντων
 τῶν ἔθνων, ἅτινα θὰ ἐπρέσβευον τὴν ὀρθοδοξίαν ταύτην, εἰς τὴν μεγάλ-
 ῃν Ἑλληνικὴν Ἰδέαν, τὴν κοσμοκρατορίαν δηλαδὴ τῶν Ἑλλήνων, οὗ
 πόθου ἔνδειξιν ἐνέβλεπεν ἡ δεξυτερῆς «Βουλγαρία» ἐν τῇ προσωνομῆζ
 «Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ» ⁴⁾.—Ἐνεκα τῶν σατανικῶν τούτων
 δημοσιευμάτων ἡ Ἰησουϊτικὴ ἐφημερίς αὕτη ἔλαβεν εὐρυτάτην παρὰ
 τῷ βουλγαρικῷ λαῷ διάδοσιν. Ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀνεγινώσκετο ἀπλή-
 στως, ἀναμφιβόλως δὲ τὸ Ἰησουϊτικὸν πνεῦμα ἐπέδρασεν ἀποτελεσματι-
 κῶς ἐπὶ τῆς περαιτέρω κατὰ τοῦ Πατριαρχείου στάσεως καθὼς ἐπίσης
 καὶ ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς ἑτεροδιδασκαλίας τοῦ φυλετισμοῦ ⁵⁾.—Τὸ
 περιοδικὸν «Βουλγαρικὴ Φιλολογία» ἰδίᾳ, καθ' ὃν χρόνον εἰργάζετο ἡ
 Ἐθνοσυνέλευσις (1859), ὑπεστήριζε τὸν σχηματισμὸν ἀνεξαρτήτου Βουλ-
 γαρικῆς Ἐκκλησίας, οἶαν, ὡς ἔλεγον, εἶχον οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τοῦ 565
 μέχρι τοῦ 1767, ἐπέπιπτε δὲ κατ' ἐκείνων τῶν ὀρθοφρονούντων Βουλγάρ-
 ων, οἵτινες ὑπεστήριζον τὸ ἀσυμβίβαστον τῆς ἀνεξαρτήτου Βουλγαρικῆς

1. Κουρζάνωφ I, 199. Γολουμπίνσκι, σελ. 194. πρβλ. Θ. Ἀσκληπιάδου, Τὰ διὰ τῶν Βουλγάρων ἐν Ἀνατολῇ τεκταινόμενα Ἐν Ἀθήναις 2872, σ. 42.

2. Κουρζάνωφ, I, 199.

3. Ἀσκληπιάδου, ρηθὲν ἔξωγον, σελ. 4243 πρβλ.— Γεωργ. Τσουκαλά, Ἡ Βουλγαροσλαβικὴ συμμορία καὶ ἡ τριανδρία αὐτῆς Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1859, σελ. 57.

4. Ἀσκληπιάδης, ἔνθ' ἄν.

5. Πρβλ. Κουρζάνωφ, I, 200.

Ἐκκλησίας πρὸς τε τὰ καθεστῶτα καὶ πρὸς τὰ ἀρχαῖα βεράτια καὶ φριμάνια τοῦ Πατριάρχου¹.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν δημοσιογραφίαν εἰργάζετο καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ ~~φθινοπώρου τοῦ 1856~~ συστάσα ἐν Κωνσταντινουπόλει «Βουλγαρικὴ Φιλολογικὴ Ἑταιρία» (Μουλγάρσκι Κνίζιτσι), ἣτις, διατελοῦσα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Βουλγάρων προκρίτων, ἐξέδιδε τὸ ῥηθὲν ἤδη ὁμώνυμον περιοδικόν, ἐξέδιδε βουλγαρικὰ Ἐκκλησιαστικὰ καὶ διδασκτικὰ βιβλία καὶ ἐπεμελεῖτο νὰ ἀποκαθάρῃ τὴν Βουλγαρικὴν γλῶσσαν ἀπὸ παντὸς γλωσσικοῦ ξενισμοῦ. Ἐξαρτήματα τῆς Ἑταιρίας ταύτης, ἧς ὁ κύριος σκοπὸς ἦτο ἡ πάλιν ὑπὲρ ἀποκτήσεως θρησκευτικῶν προνομίων, ἰδρύθησαν ἀκολούθως πολλαχοῦ τῆς Βουλγαρίας, ἐν Κίζανλικ, Σιστοβίω, Ἑσκή Ζαγορά καὶ Σηλύμνῳ².

(Ἀκολουθεῖ)

1. Γεδεών, Β', 6.

4. «Βουλγαρικὴ Φιλολογία» 1859, τεύχ. Β'. 311 Μάιος σελ. 2. ἔ.—Γεδεών Β' 14.